

BİR GERÇEKLIK ARAYIŞINDAN ÖYKÜSEL BİR ANLATIYA: MAUPASSANT'IN SOLITUDE'Ü VE YAKUP KADRI'NİN MEHDİ EFENDİNİN KEŞFİ ÖYKÜLERİ

*From The Pursuit Of Reality To a Narration: Maupassant's Solitude And Yakup Kadri's
Mehdi Efendinin Keşfi*

Abdulhalim AYDIN¹

ÖZET

Maupassant'ı Yakup Kadri kimi yönleri açısından kendisine bir esin ve etki kaynağı olarak görmüştür. Bu durum özellikle arayış içinde olduğu yazarlığının ilk dönemleri için daha anlamlıdır. O, Türk yazarı için bu zamanlarda bir yandan karamsar, kötümser ve neredeyse egotist ve nihilist dünya görüşüyle, diğer yandan da kimi romanlarıyla ama özellikle öykülerinde çizdiği münzevi, obsesif, ruhsal açıdan hastalıklı tiplmeleriyle bir model olmuştur. Bu makalede, Yakup Kadri'nin Fransız yazarının Solitude'ünde geçen yalnızlık duygusunu hangi noktadan alıp işlediği üzerinde durulacaktır. Maupassant'da içten içe çökerten, yaşamın en büyük kaygısı ve acısı olan bu duygu bir müddet sonra "gerçeklik" arayışına dönüşecek ve varoluşun büyük gizemi olan bu yalnızlık hastalığından kurtuluş "gerçeğe" ulaşma ile özdeşleşecektir. Bu düşünce temelinden hareket eden Yakup Kadri, Fransız yazarından aldığı bu "gerçeklik formülünü" eserinde işleyecek, bir paranoyağın hastalıklı ruh dünyasında uygulamaya sokacaktır. Bu şekilde, gerek Maupassant'ın bu eseri, gerekse yaygın bir inanç olan kurtarıcı "Mehdi" imajı Yakup Kadri'nin kaleminde parodik bir yapıya dönüşmüştür.

Anahtar Kelimeler: Maupassant, Yakup Kadri, Solitude, Mehdi Efendinin Keşfi, Parodi, karşılaştırmalı Edebiyat, Öykü

ABSTRACT

Yakup Kadri regards Maupassant as a source of inspiration and impression in terms of certain aspects. This is particularly significant during the early years of his authorship when he set off on a quest. Maupassant has been a model for the Turkish writer with, on the one hand, his gloomy, pessimistic and almost egoist and nihilist world view, and, on the other hand, with some of his novels but especially stories including reclusive, obsessive and psychologically ill characters. This article will concentrate on to what extent Yakup Kadri handles the sense of solitude in the French writer's story *Solitude*. Eating him up inside and growing as the greatest anxiety and pain in life, this sense will turn into the quest for "reality" after a while, and salvation from this disease of solitude as the biggest mystery of the existence will be identified with access to "real". Acting upon this thought, Yakup Kadri will employ this "reality formula" he received from the French writer in his work and put it into practice in the spiritually diseased world of a paranoid. Thus, both this work of Maupassant and the image of saviour "Mehdi" as a common belief have turned into a parodic structure in Yakup Kadri's writings.

Keywords: Maupassant, Yakup Kadri, *Solitude*, *Mehdi Efendinin Keşfi*, Parody, Comparative Literature, Story

Yakup Kadri'nin Maupassant ile olan ilgi ve bağıntısı bilinen bir konudur. Bununla ilgili daha önce yazmış olduğumuz makalelerde her iki yazar arasındaki bu ilişkinin özelliklerini etraflıca ortaya koymaya çalışmıştık². Bu yüzden, burada her iki yazar arasındaki etki konusuna dönmeyeceğiz. Burada ele alacağımız husus, Maupassant'ın *La Solitude (Yalnızlık)* ile Yakup Kadri'nin *Mehdi Efendinin Keşfi* adlı hikayeleri arasındaki bağlantıları ortaya koymak üzerinde yoğunlaşacaktır. Her iki öykü arasındaki asıl bağıntı Fransız yazarının yalnızlık duygusunu

¹ - Prof. Dr., Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fak, Batı Dilleri ve Ed. Böl. ELAZIĞ. halimaydin@gmail.com

² - bkz. Abdulhalim Aydın, *Yaşama Bakışta Guy De Maupassant'ın Yakup Kadri Karaosmanoğlu Üzerindeki Etkileri*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 2, Elazığ-2002. Aydın, Abdulhalim, "Une Vie'den Bu Bizim Hayatımız'a Etkiler, Yansımalar", V. Ulusal Frankofoni Kongresi, 25-26 Ekim 2007 (Erzurum).

yenmeyi gerçekliğin kendisi olarak görüp buradan aykırı bir düşünce geliştirmesiyle ilgilidir. Onun bir düşünce olarak ortaya attığı bu formülün Yakup Kadri tarafından hikayede yeniden ele alınması, geliştirilmesi ve işlenmesi ise çalışmamızın savını oluşturmaktadır.

La Solitude adlı anlatı akşam saatlerinde Champs-Élysées'den, Concorde Meydanına kadar yürüyüşe çıkan iki kişi arasındaki konuşmadan ibarettir. Yalnızca bir kişinin /anlatıcının sözleri şeklinde geçen bu konuşmada adını bilmediğimiz kahramanın (kuşkusuz Maupassant'dır) ruhunun ve tüm varlığının maruz kaldığı yalnızlık hastalığından çıktıklarını anlattığı bir iç dökme şeklinde geçer. Bu yönüyle anlatıda, öykü türünün bilinen hiçbir aşaması kurulmamıştır.

Anlatıda işlenen temel öge insanoğlunun bu varlık alanındaki sonsuz yalnızlığıdır. Bu duygu sonra onda psikopatolojik bir rahatsızlığa ve en sonunda da yaşamın gerçekliğine dönüşecektir. Maupassant'ın duyduğu yalnızlık sıradan, herkeste görülebilecek, bir ayrılık veya özlemden kaynaklanan genel geçer bir duygu hali olmaktan uzaktır. Aşağıda bu duyguyla ilgili tanımlamalarında da görüleceği gibi, onunki bizzat yaşanan, deneyimlenen bir hastalığın zihninde ve iç dünyasındaki karşılığı şeklindedir. Öyle ki, bu duygunun yoğun olarak anlatıldığı yerlerde bizimle konuşan anlatıcı / kahraman /yazar değil, adeta hastalığın kendisi gibidir. Yazar bu bunalımlı ve marazi ruhsal durumu öylesine derin yaşamıştır ki, en sonunda anlamlandırmakta yetersiz kaldığı için “yalnızlık” onda yaşamın gerçekliği haline dönüşür.

Yalnızlık teması, ruhun derinliklerine kadar inen, insanı içten içe çökerten, korkulara, halüsinasyonlara ve sıra dışı tutumlara sevk eden patolojik bir ruhsal hastalık hali olarak verilir: “*Ne ye kalkışırsak kalkışalım, ne yaparsak yapalım kalbimizin hamlesi, dudaklarımızın çağırması ve kollarımızın dolanması ne türlü olursa olsun, daima yalnızız.*”³(Maupassant,1989:36) diyen yazar, parkta kucak kucağa oturmuş iki sevgiliye acır. Çünkü ne kadar buluşup birbirlerine yaklaşırlarsa yaklaşırlar, onlar daima yalnız kalacaklardır. O bunu yaşamın şimdiye kadar keşfettiği en büyük sırrı olarak görüyor: “*İnsan hayatının bütün sırları içinde bir tanesi var ki ben onun aslına erdim: ömrümüzün büyük azabı ebediyen yalnız olmamızdan doğuyor.*” Öyle ki bu, onun için insanın trajik durumudur: “*Bütün gayretlerimiz, bütün hareketlerimiz sadece bu yalnızlıktan kaçmak içindir.*” (Maupassant,1989:36) Hatta şu anda arkadaşıyla parkta gezip bu düşüncelerini ona aktarırken de yalnızdır: “*Hoş, beraber bulunmaktan ne çıkar? Bak, ben söylüyorum; sen dinliyorsun; ama ikimiz de yalnızız. Yan yanayız; fakat yalnızız. Beni anlıyor musun?*” (Maupassant,1989:36-37) O halde yazarın yalnızlıktan anladığı şey, fiziksel veya bedensel yalnızlığı veya birlikteliğin ötesi bir durumdur.

Onun duyduğu yalnızlık herkesin ortak olacağı cinsten değildir. Örneğin Musset’yi anar ve şu dizelerini okur:

*Gelen, beni çağırın kim? Kimse!
Ben yalnızım. Çalan, saattir.
Ah yalnızlık ah zavallılık!* (Maupassant,1989:38)

Maupassant’a göre Musset’deki bu durum geçici bir kuşkudan ileri gitmez. Onunki ruhunun derinliklerine kadar yerleşmiş bir acı ve kaygı kaynağı değildi. Oysa kendindeki varlığının bir parçası olmuş, bir gerçeklik halini almıştı. Yalnızlık duygusu tüm benliğine egemen olmuştu; o, mutlak anlamda yalnızdı. Hem Musset bir şairdi. Kim bilir hangi duygu ve algının şairlik ruhuna değmesiyle ortaya çıkan bir duygulanım biçimiydi. Hem sonra Musset, şair kimliğiyle bu durumdan kolayca kurtulacak imkanlara sahipti: hayaller, düşler, imgeler, ilhamlar hemen imdadına yetişir, yalnızlığını dağıtır, onu bu karanlık girdaptan kurtaracaktı. Ama o, yine ve her zaman bu dipsiz “*kara kuyuya düşmeye devam edecektir*”.

Peki yalnızlıktan bu denli acı çeken yazar için bu duygunun bir tanımı var mıydı? Ne olmalıydı da bu duygu yok olacak, yalnızlık sona erecekti?

³ - Bundan sonra Yalnızlık öyküsüyle ilgili alıntılar bu esere aittir: Maupassant, *Yalnızlık*, Seçme Hikayeler, Çev: Enver Behiç Koryak, MEB yay., s. 38, ist. 1989.

Hayatı “uçsuz bucaksız bir kara kuyuya” benzeten yazar, yaşanan her günü bu kuyudaki düşüş anlarına benzetir: “Oraya yanımda kimse olmadan, etrafımda kimse bulunmadan bu karanlık yola girmiş başka bir canlı mahluk tanımadan düşüyorum. Bu kuyu hayat, işte! Bazen birtakım gürültüler, sesler, çılgınlıklar işittiğim oluyor. El yordamıyla bu karışık uğultulara yaklaşıyorum. Fakat ne taraftan geldiklerini bir türlü kestiremiyorum. Hiç kimseye rastlamıyorum; etrafımın karanlığı içinde hiçbir el bulamıyorum.” (Maupassant,1989:37) Bu kara kuyuda, yani yaşamda nasıl oluyor da hiç kimseye rastlamaz? Fiziksel açıdan bu imkansız olduğuna göre, onun sözünü ettiği başka bir durumdur. Yazar metnin çoğu yerinde “birbirini anlamak” üzerine vurgu yaparak yalnızlığın temelini fiziksel beraberlikte değil, zihinsel ve ruhsal beraberlikte arar. Anlatının bir yerinde Fransız yazarı yalnızlığın nedenine kapı aralamaya çalışır. Ona göre, bunun temel nedeni birbirimizin kafasında ve ruhunda geçenleri anlayamama, vakıf olamama yatmaktadır: “Ne düşünülürse düşünülün, neye kalkılırsa kalkılınsın, kimse kimseyi anlamıyor.” Çünkü, “insan bir başka insanın içinde neler geçtiğini bilmiyor.” (Maupassant,1989: 38) Bu noktada başka bir şair, S. Prudhomme onu anlar gibidir. Anlatmak istediği fiziksel, cinsel birliktelik değil, ruhsal, zihinsel birliktelik değil miydi?: “Sarmaşmalar, ruhların imkansız birleşmesini vücutlarla temine kalkışan zavallı aşkın kararsız girişimleri, verimsiz denemeleridir...” (Maupassant,1989:41) diyordu Prudhomme.

Ne kadar iç içe, yan yana, birbirimizin kolları içinde yaşasak yaşayalım, hatta birbirimize zincirlenmiş gibi de olsak gökteki yıldızlar gibi birbirimize uzak ve yabancıyız. Tüm sarılmalarımız, okşamalarımız ve içtenliklerimiz sonuçsuz kalmakta ve iki nesne gibi, iki kadeh gibi birbirine tokuşmaktan başka bir işe yaramamaktadır. Birbirimizin düşüncelerine, duygularına tam sahip olmadıkça bu böyle sürüp gidecektir. Buna göre onu yalnızlıktan asıl kurtaracak şey herkesin, tüm insanların birbirini anladığı, ruhunun, zihninin derinliklerinde geçen düşüncelere, hayallere, duygulara bire bir tanıklık ve ortaklık edeceği bir varlık biçimidir. Bunu şöyle dile getirir: “Ne düşündüğünü nasıl bilmeli? Beni, benim onu sevdiğim gibi seviyor mu, nasıl anlamalı? Bu küçük yuvarlak kafada neler kımıldadığını nasıl keşfetmeli? Bir insanın meçhul düşüncesi, serbest ve saklı düşüncesi, tanıyamayacağımız ve kollayamayacağımız, emrimize alıp yenemeyeceğimiz düşüncesi ne esrarlı şey!” (Maupassant,1989:39) Asıl dert yandığı, başaramadığı şey de budur: “Çünkü kafanın içine girilemez.” Birbirimizin kafasının ve ruhunun içine girip oradaki her şeye sahip olabilseydik o zaman yazarın bunca acı çektiği ve yaşamın yegâne sırrı dediği yalnızlık hastalığından da kurtulacaktı.

Büyük acı çektiği bu yalnızlık hastalığı öyle görünüyor ki yazarda bir gerçeklik arayışına dönüşür. Yaşamın anlam ve değeri, daha genel bir deyimle gerçeklik onda tüm insanların birbirlerinin duygu ve düşüncelerine tam anlamıyla sahip olacağı sonsuz sayıdaki bedeninin bir tek ruh ve bilinç içinde birleşip yaşayacağı bir düzlem olarak görülmektedir. Bu düşünce biçimi, doğadaki canlı cansız her şeyin bir ruhu olduğu inancını dile getiren animizmi hatırlatır. Evrendeki düzen, ahenk ve sistematik işleyiş belli ki yazarın dikkatini çekmiş ve insanlar aleminde neden aynısının olmadığı sorusunu kendine sormuştur. Dış dünyadaki denge ve uyum onu her şeyin, tüm varlığın birbiriyle bir şekilde iletişim halinde olduğu, her şeyi yöneten bir evrensel akıl ve ruh olduğu ve bu yüzden, bu sonsuz sayıdaki varlık aleminde düzensizliğe, karmaşaya yer olmadığı şeklinde animist bir düşünceye yöneltmiş olabilir. Yüzünü insanlar alemine çevirdiğinde ise kimsenin kimseyi anlamadığı; ruhların, fikirlerin, duyuların birbirinden habersiz ve yabancı olduğu bir varoluşsal gerçek karşısında Maupassant, kendi gibi duyarlı insanların sonsuza dek yalnız kalacağını gördüğünden sürekli bir azap ve kriz içindedir. Yalnızlık duygusunu her kullandığında “kimsenin kimseyi anlamaması”na vurgu yapar. Çünkü o, varlık aleminde olduğu gibi insanlık aleminde de herkesin birbirinin düşüncelerini, duygularını, duyularını, niyetlerini bilebileceği ortak bir evrensel ruh ve akıl birlikteliğinin olmayışından dert yanmaktadır. Ona göre bu duyarlılık hali büyük insanların, örneğin “Flaubert gibi perdenin arkasını görmüş kimselerin” maruz kalacağı bir şeydir. Çünkü Flaubert şöyle diyordu:”Biz hepimiz çöldeyiz. Kimse kimseyi anlamıyor.” (Maupassant,1989:38) Maupassant yalnızlığı bu şekilde bir gerçeklik arayışı şeklinde düşünmüş olsa da bu felsefi bakışın yazar ve sanatı için temellendirici bir yargı olmadığını altını

çizmek isteriz. Çünkü, onun sanat estetiğini asıl besleyenin fantastik zihinsel yapısıyla hastalıklı ruh hali olduğunu biliyoruz. Bu felsefi bakış olsa olsa kısa süreli bir düşünce serpintisidir. Kaldı ki, bu bakışı dillendirirken Maupasant, felsefi argümanları kullanmaz; o hep bildiğimiz fantastik ve gizemli kurgusal düşünceye başvurur.

Gerçeklik arayışını belirttiğimiz gibi insanlar arası bir ortak ruh ve zihin üzerine temellendiren yazar bunun yokluğu halinde de doğal olarak “anlam” kavramı üzerinde durur. “Anlamın” ve “anlaşmanın” olmadığı durumda yalnızlık ve yabancılaşma olguları doğal süreçler olarak birbirini takip edecektir. Asıl sorunu, yani insanlık için ruhsal ve zihinsel ortaklığın gerçekleşmeyeceğini bildiği halde, yalnızlık sorununa avutucu, geçici ve aldatici bir çözüm olarak en çok güvendiği dostları yanında arayışa girer. Ama nafi! : *“Kendimi, en çok, bir dosta açılırken yalnız buluyorum. Çünkü aşılmaz engeli en iyi o zaman anlamaktayım. Bu adam oradadır; canlı gözlerini üzerimde görüyorum! Fakat, ruhunu o gözlerin arkasındaki ruhu hiç tanıdığım yok. O beni dinliyor fakat ne düşünüyor? Evet, düşündüğü ne? Bunu, derdimi anlıyor musun? İhtimal bana dış biliyor yahut beni aşağı buluyor. Belki de benimle eğleniyor, söylediklerimi tartıyor, hakkımda hüküm veriyor, beni alaya alıyor, kötülüyor. Şöyle böyle bir adam veya budala sayıyor.”* (Maupassant,1989:39)

Yazarın bu sözlerindeki ilk cümle dikkatimizi çeken bir ayrıntı olarak üzerinde durulmayı hak eder. *“ Kendimi, en çok, bir dosta açılırken yalnız buluyorum.”* Dost, kuşkusuz yalnızlığımızı, çaresizliğimizi, sıkıntımızı paylaşıp çare bulmak, olmadı rahatlamak için başvurduğumuz kişilerin başında gelir. Ama bir dostuna bunları anlattığında en çok yalnızlığı o zaman yaşaması ise reel düzlemde paradoksal bir durumdur. Bu şekilde içten arayışının irrasyonel bir denkleme sonuçlanması yazarın gerçeklik arayışındaki samimi tavrına işaret eder. Çünkü, en çok anlaşılacak istediğimiz biri tarafından en az anlaşılıyorsa ortada ciddi bir sorun vardır. Maupassant’ın deyimiyile ya onu deli, kaçık buluruz veya o zaman yazar haklıdır: *hepimiz yalnızlığa mahkumuz.*

Bir sonraki adımda Maupassant yalnızca insanların karşılıklı yalnızlığını değil, ama aynı zamanda bireyin kendi içindeki yalnızlığını ve kendi kendine yabancılığını dile getirerek gerçeklik sorununu varlığın ilk basamağına, öznenin durumuna kadar götürür. Bilinçli bir özne olarak yalnızlığının nedeninin farkında olmasına rağmen bunu aşmanın yolunu bulamıyor: *“Ya ben? Kendimi tamamen vermeğe, ruhumun bütün kapılarını ardına kadar dayamaya ne kadar çalıştım! Fakat bir türlü açılmıyorum. Hep nihayette ta nihayette, kimsenin giremediği gizli ben yerini kapalı tutuyorum. Kimse orasını bulamıyor, oraya erişemiyor. Çünkü kimse bana benzememekte, çünkü kimse kimseyi anlamamaktadır.”* (Maupassant,1989:40) Belki de yazarın kendi benliğini sonuna kadar hem kendine, hem de başkasına açamamasının nedeni yukarıda bahsettiğimiz insanlar arası evrensel bir ruh ve zihin uyuşumunun yokluğundandır. Baudelaire’in *Correspondance* şiirinde gerçekleştirdiği varlıklar arası geçiş ve uyumu, Maupassant insanlar arasında gerçekleştirememiştir. En çok bundan yakınır; sonuçlarını da yine en fazla kendisi duyar. Bu durum beraberinde kendi öz benliğini tanımayan bir bilincin bir taraftan yalnızlık içinde savrulmasını, diğer taraftan da kendi kendine yabancılaşmasını getirir. Yazarın kendi duyularının bir tercümanı olarak değerlendirdiğimiz bu anlatıda başta yalnızlık olmak üzere diğer ruh halleriyle ilgili açıklama ve betimlemeleri onun fantastik ve olağandışı olana yakınlığının da nedenlerini bize izah etmektedir. Kahramanlarında hep gördüğümüz sıra dışı ve esrarengiz tutumlar, belki de gerçeklik arayışında uğradığı bu başarısızlık sonucu karanlığa gömülmüş kendi bilincine ışık tutamamasından, ortaya çıkaramamasından ve başkalarıyla paylaşamamasından kaynaklanmaktadır.

Yalnızlığa geçici bir çözüm bulmak üzere dostlardan sonra gerçek yaşamında da hep müptelası olduğu kadına yönelir. Ne var ki sonuç alamaz! : *“Bana yalnızlığımı en çok fark ettirenler, bir de kadınlardır. Ah kafam! Ah kafam! Beni çok defa erkeklerden ziyade yalnız olmadığım yanılgısına düşürdükleri için onlardan neler çektim! Sevda alanına girildiği zaman insana genişliyormuş gibi bir duygu gelir. İçinize insanüstü bir huzur dolar! Niçin, bilir misin? Bu sonsuz saadet duygusunun nereden geldiğini bilir misin? Sadece yalnızlığı artık bitti sanmaktan. Yalnızlık, insanın*

birakılmışlığı artık yok olmuşa benzer. Ne aldaniş! Kimsesiz kalbimizi kemiren bu ebedi sevgi ihtiyacıyla o da bizden ziyade acılı. Kadın, rüyanın en büyük yalanıdır.” (Maupassant,1989:40-41) Bütün çekiciliği ve büyüüne rağmen kadın da yazarı bu karanlık girdaptan kurtaramaz. Beklediği o an olan iki beden bir vücutta birleştiği, zihinsel ve ruhsal tüm süreçlerin eşduyumla yaşandığı o anı boşuna beklemektedir:”*Fakat bu şimdi (o an) bir türlü gelmez ve haftalarca beklemekten, ümitten, sahte neşeden sonra günün birinde ansızın kendimi yine yalnız, hem de her zamankinden daha fazla yalnız bulurum.*” Hatta benlik duygusunun bilinçten kopup ayrıldığı cinsel haz anında bile bu duygu yakasını bırakmaz. Zihinsel, ruhsal tüm varlığından cinselliğin doruğunda yaşanan haz ve zevk anında ayrılması gerekirken, boğuntu ve ızdırabı aksine artar: “*Kimsesizlik her öpüşten sonra artar. Her sarıştan sonra artar. Ve ne kadar ezici, ne kadar korkunçtur!*”(Maupassant,1989:40-41)

Giriştiği her yoldan başarısızlıkla çıkan Maupassant çözümü benliğin karanlık surları içinde münzevi, yalnız ve pesimist bir varlık sürecini tercih etmekte buluyor: “*Bana gelince, ben artık ruhumu kapadım. Kimseye ne zannımdan, ne fikrimden, ne de sevgimden bahsettiğim var. Kendimi o müthiş yalnızlığa mahkum bilerek her şeye, düşüncemi belirtmeden bakıyorum. Fikirler, kavgalar, zevkler ve inançlardan bana ne? Kimse ile bir şey paylaşmaya imkan bulamayınca her şeyden elimi eteğimi çektim. Görünmeyen düşüncem, el uzanmamış duruyor. Her günün suallerine cevap vermek için beylik cümlelerim ve konuşmayı bile zahmet saydığım zamanlarda “Evet” demeye mahsus bir gülümseyişim var. Beni anlıyor musun?*” (Maupassant,1989: 42) diyerek, yazar kendine has M. Barrès’in bir tür egotizmine (benlikçilik) sığınıyor. Öte yandan biliyoruz ki, yazar, M. Barrès’in bu felsefi düşüncesinin ciddi etkileri altına girmiştir. Barrès eserlerinde, dış dünya barbar olmakla benliğin bu tür şeytanlaştırıcı dış etkilerden korunması gerektiğini, korunmakla kalmayıp benliğin işlenmesi gerektiğini, çünkü benlik işlenerek ve korunarak ancak özgürlüğe kavuşacağını; korunan, işlenen ve yüceltilen benliğin evrensel sırı ulaşacağını, böyle bir benlikle kâinat arasında bir ahenk kurulacağını ve böylece gerçekliğe ulaşılacağını ileri sürüyordu.(Aktaş ,1987:25) Hatta diyebiliriz ki Barrès bu felsefi öğretisini öylesine gerçekliğin yegane adresi olarak görmüştür ki, bunu bir tür din haline getirerek eserin adını “le Culte du Moi” (benliğin dini, yüceltilmesi) diye koymuştur. Ancak Barrès egotizminin etkileri Maupassant’da -kuşku yok ki zihinsel ve ruhsal süreçlerine de uygun olarak- bilinçli ya da bilinçsiz Barrès’in kastettiği anlamın ve evrenin dışına taşmıştır. Barrès’deki egotizm, gerçekliğin adresi sıfatıyla bir kurtuluş vesilesi olarak verilirken, Maupassant’da ise kendini o müthiş yalnızlığa mahkum bildiğinden karamsar bir inzivanın mekanı olacak dipsiz karanlığın ve sonsuz uçurumların adı olur.

Yakup Kadri’nin *Mehdi Efendinin Keşfi* ile *Solitude* arasındaki yakınlık kahramanlar, mekan, zaman, olay örgüsü gibi hikaye türünün temel öğeleri bağlamında değildir. Her iki hikaye arasında bir bağ ve ilişki yalnızca yukarıda zikrettiğimiz Maupassant’ın düşünceleri bağlamında kurulmak durumundadır. Maupassant’da sıklıkla geçen “*ne yaparsak yapalım...yalnızız (...)* Yan yanayız, konuşuyoruz, ama birbirimiz anlamıyoruz. Daima yalnızız...” gibi cümlelerde işlenen yalnızlık kavramı bir süre sonra kişisel bir durum olmaktan çıkıp tüm insanları kuşatan kolektif bir maraz halini alır. Fransız yazarı yalnızlığı kişisel bir sorundan kolektif bir trajediye dönüştürerek kişiler ve insanların birbirine yabancılaşmasını, yalnızlığını, birbirini anlamamasını buna bağlar. İşte tam bu noktadan diyebiliriz ki Yakup Kadri, Fransız yazarının bu sorunsallığını ele alarak “yalnızlığımızı, iletişimsizliğimizi ve birbirimizi anlamayışımızı” bir meczub ve ruh hastası üzerinden çözüme kavuşturur. Bundan bir öykü çıkarır. Ama Maupassant’da alışık olduğumuz tuhaf, ayırık, usdışı bir kurgu üzerinden yapmaya çalışır bunu. Bu, gerek hikayedeki ana düşünce, gerekse yapılan kurgunun niteliği açısından bizi her zaman için Fransız yazarıyla buluşturan ciddi noktaların varlığına götürür. Neresinden bakarsak bakalım *Mehdi Efendinin Keşfi*, Maupassant’ın yalnızlık gibi bir duygu üzerine insanlığın trajedisini kurduğu bu anlatısına çok şey borçludur. Kısaca, Muapassant’da yalnızlıkla simgelenen “*ömrümüzün büyük azabı*”, Yakup Kadri’de çözüme yönelik bir öykü kurgusu içinde işlenmiştir.

Bu açıdan, Y. Kadri’nin hikayesini *Solitude*’deki düşünceler üzerine temellendirmesi her iki eser arasındaki ilişkiyi etki ve esin sınırlarının ötesine taşımıştır. Hatta diyebiliriz ki *Mehdi*

Efendinin Keşfi, Fransız yazarının gerçekliği halini almış “yalnızlıkla” ilgili düşüncelerinin yeniden ele alınıp işlenmesiyle onun bir devamı niteliğindedir. Yukarıda değindiğimiz gibi, yalnızlık teması her ikisinde de insanlar arası iletişimsizlik, kopukluk ve mesafe şeklinde anlam buluyor. Bu yüzden öyküler arasındaki benzerlik ve yakınlık “yalnızlık” teması etrafında şekillenir; ama orada kalmaz. Fransız yazarında “yalnızlık” insani bir duygu, bir duyumsayı, bir duyuş olmanın ötesine taşınarak adeta insanın gizemli, olağandışı ve ürkütücü tarafıyla ilişkilendirilerek bu duygunun bir “teorisi” haline getirilmiş. Ruhunun karanlık derinliklerinden çıkıp gelen sayısız reseptör aracılığıyla yalnızlık duygusunun insan varlığı üzerindeki olumsuz etkileri sayılıp dökülür. Ancak bu tasvir veya tanımlamalarda dikkat çekici olan bu duygunun daha çok teorik bir yapılandırmasına gidildiğidir. Baştan sona üzerinde durduğu bu duygu veya tema, bir hikayeci olarak yazar tarafından olay, kişiler kadrosu, zaman, mekan, düğüm, çözüm gibi türün normatif öğeleriyle hikayeleştirilmemiş. İşte Maupassant’ın getirip problematik bir durum olarak orta yere bıraktığı bu duyguyu, Yakup Kadri bu noktadan alıp hikaye kurmacası içinde bir kaçığın “keşfi”yle sonuca bağlar. Maupassant’ın deyim yerindeyse, meczup bir ruh haliyle teorisini kurduğu bu sorunsala, yazarımız tarafından uygulamaya sokularak hayat verilmiştir. Bu itibarla, eserler arasındaki ilgi ve bağıntı yalnızca bir ortak temanın kurmacanın sağladığı imkanlarla örüntülendirilmesi değil, yapısal ve düşünsel bir damar üzerinden de birbiriyle ilişkili oluşudur. Her iki hikaye arasında göze çarpan temel ayrılık, Maupassant’da “yalnızlık” duygusunun bizzat yaşanmışlık sonucu yazarın kaleminden bir acılı tecrübe, korkulu bir yaşantı ve dehşet verici bir anı kimliğiyle kendini ele vermesi şeklindeyken, Türk yazarında insanlar arası iletişimsizlik şeklinde ortaya çıkan bu duygunun (yalnızlık) yazar / anlatıcı / kahraman olarak ne anlatımında ne de duyumsama ve duyuşunda benzer bir derinlik ve gizemli yön bulunmaktadır. Bireylerin, toplumların ve hatta tüm insanlığın birbirinden habersiz ve iletişimsiz oluşu düşüncesi üzerinden öne çıkarılan yalnızlık, onda daha çok bir meczubun, bir ruh hastasının akıl almaz bir şekilde bu duyguyu deneyimlemesi, bunu sapkın bir düşünce olarak –az çok bekleneceği gibi- uygulamaya sokması biçiminde gelişir. Bu anlamda, Maupassant’da yalnızlık kavramının “yaşanmışlık”tan gelen derin ve baştan çıkarıcı anlatımı yüzünden inandırıcılık ve teorik bağlama eklemeleme girişimi okur gözünde tuhaflık ve saçmalık duygusunu ortadan kaldırır. Buna karşın, Yakup Kadri’nin bu çerçevede de kayda değer hiçbir verisine rastlamıyoruz. En göze çarpan öğeler Mehdi Efendinin Keşfi düşüncesi ile bunun bir öykü kurgusu içinde sunulmasıdır. Ne var ki düşüncenin orijinalitesi Maupassant’dan geldiği gibi, öyküleştirmede öne çıkan ütöpik ve fantastik öğeler de yine Maupassantvari öykü tarzının etkileridir.

Mehdi Efendi çevresinde güzel ahlaklı, iyi huylu, kendi dünyasına kapanmış, kitaplarla uğraşan, ilim sahibi, ”filozof” lakaplı yaşlı bir adam olarak bilinse de aslında, dengeyi kaybetmiş, aklını yitirmiş, hezeyanları olan bir paranoyaktır. Tüm insanlığın aynı anda aynı şeyi düşünmesini, istemesini ve hissetmesini sağlayacak bir keşif yaptığını inanan bu kaçık, insanlığın kurtuluşu olacak keşfini ilk kez denemek üzere yanında yaşamakta olan on sekiz yaşındaki yeğenine tecavüz edip öldürmesiyle hikaye son bulur.

Yakup Kadri, *Mehdi Efendinin Keşfi*⁴ adlı hikayesini denebilir ki Maupassant’ın yukarıdan beri anlattığımız ve gerçekliğin adresi ve yeryüzü cennetinin anahtarı olarak gördüğü “insanlık için ortak bir ruh ve akıl” denebilecek yalnızlığın yıkımı ve iletişimin, anlamın, anlaşmanın zaferi şeklindeki formülünün bir yeniden kurgusu üzerine kurmuştur. Dahası, Maupassant’ın karamsar ve marazi ruhunun baskılarıyla uçuk bir düşünce, ütöpik bir heves şeklinde ortaya atıp teorik olarak bahsettiği ve üstesinden gelemediği sorunu, Y. Kadri’nin, az önce değindiğimiz kusurlarına rağmen, tamamlamakla kalmayarak insanlığın kurtuluşuna giden yolu açtığını görüyoruz.

Polisteki sorgusunda bu yaşlı bunak keşfine ilk nasıl ulaştığını anlatırken, Maupassant’ın kahramanlarında sıklıkla gördüğümüz psikopatolojik belirtiler olan ateş, titreme, baş ağrısı gibi

⁴ - *Mehdi Efendinin Keşfi* ile ilgili alıntılar bu esere aittir: Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Hikayeler*, İletişim Yay., İst., 1985, ss.60-68.

benzer durumlar yaşar. Küçük Nigar, amcasının her tuhaf sözü karşısında günde en az 25 kez “Amca, pusulayı şaşırıyorsun!” demesi ilk zamanlarda şakayla karışık bir takılma şeklinde olur. Sonraları, bu söze olumsuzluk bildiren baş sallamasıyla karşılık vermeye başlayan Mehdi Efendi, yine bir gün böyle bir baş sallaması esnasında beyninin içinde bir şeyin titreyip sallandığını hisseder. “Birden durdum, ben durur durmaz, bu şey de durdu ve derhal muvazene-i asliyesini (gerçek dengesini) buldu. İşte efendim, ben bu andan itibaren artık keşfimin ucunu yakalamış bir adamdım.” (Karaosmanoğlu,1985:61) Ceryan-ı fikir (düşünce akışı) diye adlandırdığı bu keşfinin ne kadar mantıklı, nasıl bir zeka ürünü olduğu, şimdiye kadar yerleşik bütün teorileri kökünden nasıl sarstığını anlatmakla kahramanımız keşfinden büyük gurur duyar. Keşfini şöyle anlatır: “insanların dimağları (beyni) olsa olsa birer alet-i kabızadır ki (kavrayan cihaz) ceryan-ı umumi (genel akım, etki), namer’i (görülmez) bir tarzda onun üzerinde icray-ı tesir eder (etki eder). İnsanların tahavvülat-ı edvar ve ezmana (çağların ve zamanların değişmesine) rağmen hala aynı gayelere, aynı temayülata mahkum ve esir kalmaları bu hadise-i tabiiyenin (doğal olayın) vazih (açık) bir misali değil midir? Dimağ-ı beşer tıpkı bir pusula ibresinin daima şimale (kuzeye) doğru çevrilişi gibi, hiç değişmeyen bir noktaya müteveccih ve müncezip (yönelik) kalıyor.” (Karaosmanoğlu,1985:62-63) Ona göre, mademki insanların akıl ve zihni topluca seyredilen bir tiyatrodadır, bir konferansta nasıl aynı konuya yoğunlaşıp aynı şeyleri düşünüp pusula gibi bir noktayı gösteriyorsa, o halde, az önce beyninin içinde sallanan şey de insanların tümünde var olan pusula benzeri bir şey olmalıydı. Her zaman kuzeyi gösteren gerçek pusuladaki manyetik kutuplar gibi insanın beynindeki pusula benzeri bu sallanan şeyin de kutup noktaları bulunursa tüm insanlık aynı anda aynı şeyi düşünecek, aynı konuya yoğunlaşacak ve aynı amaca doğru hareket ederek aynı anlamı bulacaktır. Filozof lakaplı Mehdi Efendi, yalnızca bu keşfi yapmakla kalmaz, ama aynı zamanda dünyanın değişik yerlerinde yaptığı pek çok yolculukla tüm insanların beyin pusulasının koordinatlarını da bulmuştur: “Arzın hangi nikatında (yeryüzünün hangi noktalarında) en çok miknatisiyete maruz kaldığını ve sünuhat-ı zekaiyenin (zeka parlamışlarının) haddi azamisine (en çok) nerelerde vasil olduğunu inceden inceye tektim ettim ve ceryan-ı fikrin hutut-u asliyesini (düşünce akışının temel noktalarını) bu suretle tespit eyledim.” (Karaosmanoğlu,1985: 64) Böylece Londra’dan İstanbul’a oradan Çin’e manyetik noktaları çizildikten sonra şehirler buna göre yeniden inşa olursa, “göreceksiniz ki bütün memleketler seviye-i fikriye itibariyle müsavi (düşünce seviyesi açısından eşit) olacak. Bir Fransız’ın tarz-ı tefekkürü (düşünme tarzı) bir Buharalının tarz-ı tefekküründen ayrılmayacak”. Bunun sonunda ise, Maupassant’da insanlık trajedisi ve hayatın yegane gerçekliği olan yalnızlıktan kurtulma düşüncesi, Y. Kadri’de bilimsel bir buluş sıfatıyla insanlığın kurtuluşu oluyor: “Keşfimin faydası zannetmeyin ki yalnız bize münhasır kalıyor, hayır! Bundan bütün alem-i medeniyet istifade edecek, herkes bir türlü düşündüğü için ortadan toplar, tüfekler ve barutlar kalkacak...” (Karaosmanoğlu,1985:64)

Öte yandan, Yakup Kadri’nin hikayesinin adını Mehdi Efendinin Keşfi şeklinde koyması ister istemez ironik bir göndermeyi de akıllara getirir. Bilindiği gibi, İslam inancında tartışmalı bir konu olan Mehdi adlı bir kurtarıcının kıyamete yakın zamanda geleceği, bozulmuş insanlığı doğru yola yeniden yönlendireceği ve böylece insanlığı kurtaracağı inancı vardır. Anlatısının kahramanına aynı adı verip hikâyedeki Mehdi Efendi’yi yapacağı keşifle tıpkı inançtaki Mehdi gibi tüm insanlığı kurtaracak kişi olarak sunmakla bu ironik göndermeyi gerçekleştirdiğini düşünüyoruz. Eğer bu sembolik tespitimiz doğru ise, Mehdi Efendi’nin keşfi metaforu ne kadar akıldan uzak ve budalaca bir durum ise, aynı şekilde dindeki Kurtarıcı Mehdi’ye atfedilen misyon da o denli akıldan uzak ve anlamsız oluşuna göndermedir.

KAYNAKÇA

Akı, Niyazi, Yakup Kadri Karaosmanoğlu: *İnsan-Eser-Fikir-Üslup*, İst., 1960.

Aktaş, Şerif, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Kültür ve Tur. Bak. Yay.,Ankara, 1987, s. 25.

Aydın, Abdulhalim, Yaşama Bakışta Guy De Maupassant’ın Yakup Kadri Karaosmanoğlu Üzerindeki Etkileri, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:12, Sayı: 2, 2002.

Aydın, Abdulhalim, “*Une Vie'den Bu Bizim Hayatımız'a Etkiler, Yansımalar*”, V. Ulusal Frankofoni Kongresi, 25-26 Ekim 2007 (Erzurum).

Bancquart, M.Claire, *Maupassant Conteur Fantastique*, Minard, Paris, 1976.

Barrès, Maurice, *Le Culte du Moi: Sous l'Oeil des Barbares, Un Homme Libre ve Le Jardin de Bérénice*

Besnard-Coursodon, Micheline, *Etude thématique et structurale de l'Oeuvre de Maupassant: le Piège*, Mizet, 1973.

Cogny Denise et Pierre, *Maupassant*, Bordas, Paris, 1984.

Karaosmanlı, Yakup Kadri, *Bir Serencam*, iletişim yay., İst., 2006.

Karaosmanlı, Yakup Kadri, *Hikayeler*, iletişim yay., İst., 1985

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, Bilgi Yayınevi, Ank.1969.

Maupassant, Guy de, *Scènes de la Vie Parisienne, Solitude*, Par:Denise et Pierre Cogny, Bordas, Paris, 1985.

Maupassant, Guy de, *Yalnızlık, Seçme Hikayeler*, Çev: Enver Behiç Koryak, MEB yay., s. 38, ist. 1989.

Maynial, Edouard, *Maupassant Hayatı ve Eserleri* (çev:Afif Obay), Maarif Basımevi, Ank., 1958.

Morand, Paul, *La Vie de Guy de Maupassant*, Flammarion, Paris, 1958.

Savinio, Alberto, *Maupassant et l'Autre*, Gallimard, Paris, 1977.

Yücel, Hasan Ali, *Edebiyat Tarihimizden*, İletişim Yay., İst.,1989.